

Kielenkehityksen ja vuorovaikutuksen tukeminen - tiivistelmä

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

1

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

Perusoikeus kommunikaatioon

2

Kommunikaatio ihmisoikeutena

- Kommunikaatio luo kasvamisen, kehittymisen ja oppimisen perustan.
- Kommunikaation vaarantuminen luo merkittävän riskin syrjäytymiselle
=> opiskelu, työllistyminen, omien asioiden hoitaminen uhattuina.
- Oikeus sananvapauteen ja kommunikointiin on perusoikeus
- YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948, artikkeli 19)
- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (artikkeli 21)
- Suomen perustuslaki 12 §
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, artikkelit 11 ja 12

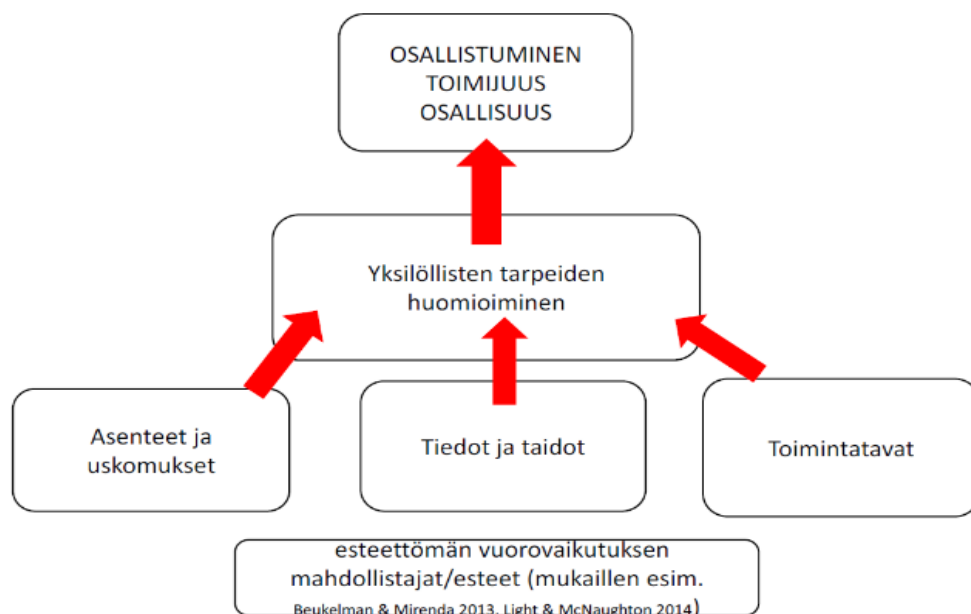
Heljä Luomalahti 2023

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

3

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

Heljä Luomalahti 2023

VALTERI

4

Kehityksellinen kielihäiriö

Kehityksellinen kielihäiriö: Käypä hoito –suositus, 2019 (viitattu 28.9.2020), www.käypähoito.fi

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

5

Mikä kehityksellinen kielihäiriö?

- Kehityksellisestä kielihäiriöstä puhutaan, kun lapsen puheen ja kielen kehitys viivästyy tai etenee poikkeavasti muuhun kehitykseen nähden
- Kehityksellisen kielihäiriön esiintyvyys suomalaisilla lapsilla on noin 7% ikäluokasta
- Kehityksellisen kielihäiriön syynä arvellaan useimmiten olevan lapsen perimä, joka vaikuttaa keskushermoston hermoverkoston toimintaan.
- Raskauteen, synnytykseen ja vastasyntyneisyyskauteen liittyvät ongelmat selittävät harvoin kehityksellistä kielihäiriötä.

Katso [Aivoliitto](#), [Käypähoito](#), [Duodecim: Terveyskirjasto](#)

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

6

Lapsen puheen- ja kielenkehityksen tukeminen arjessa

- Lapsi otetaan mukaan **arjen toimintoihin** kertomalla, mitä tehdään
- Kun lapsen kanssa kommunikoidaan, on hyvä varmistaa, että lapseen on **katsekontakti**.
- Lapselle **nimetään asioita ja sanoitetaan tekemistä**. Yhdessä voidaan katsella esimerkiksi kuvakirjoja ja lukea satuja. Yhdessä voidaan katsella esimerkiksi kuvakirjoja ja lukea satuja. Lapsen kanssa kannattaa pitää rauhallisia **juttutuokioita**, joiden aikana keskustellaan lapsen valitsemista aiheista. Lasta kuunnellaan ja hänen kysymyksiinsä vastataan. Keskustelua laajennetaan lisäämällä aiheeseen liittyvää tietoa.
- Lapselle **mallitetaan leikkiä**. (esimerkiksi nukan hoivaaminen, ruoanlaittoleikit, autoleikit, palloleikit, kutitus- ja piiloleikit) ja lasta ohjataan eteenpäin, jos hän juuttuu johonkin asiaan.
- Kun lapselle kerrotaan, mitä seuraavaksi tapahtuu, on tärkeää olla johdonmukainen: ensin puetaan päälle ulkovaatteet ja kengät ja sitten mennään ulos. Näin aikuinen **sanallistaa lapselle toimintamallin**, jota noudatetaan – toisin sanoen aikuinen asettaa rajat. Lasta voidaan pyytää kertomaan ohjeistus myös omin sanoin, jolloin voidaan varmistaa, onko lapsi ymmärtänyt asian.
- Lapsen arjessa on tärkeää olla **läsnä**.

[Terveyskyä](#)

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

7

Lapsen puheen- ja kielenkehityksen tukeminen arjessa

Lapsen kielenkehityksen tukeminen arjessa

Hannele Merikoski
puheterapeutti

Viisi videota kielen kehityksen osa-alueista

Alla olevissa viidessä videossa keskitytään kussakin yhteen kielen kehityksen osa-alueeseen. Jokaisesta videoesimerkistä voi myös löytää muita kielen kehityksen osa-alueita.

<https://www.youtube.com/watch?v=FXySV3HSwnE>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielen-kehityksen-osa-alueet>

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

8

Vuorovaikutus ja ihmissuhdetaitoja ovat mm.

- Omien tunteiden tunnistaminen
- Tunteiden ilmaiseminen
- Toisten tunteiden ymmärtäminen
- Toisen suuttumuksen sietäminen
- Välittämisen ilmaiseminen
- Pelkojen sietäminen
- Luvan kysyminen
- Asioiden jakaminen
- Muiden auttaminen
- Neuvottelemisen
- Itsehillintä
- Omien oikeuksien puolustaminen
- Kiusaamiseen reagointi
- Avun pyytäminen
- Mukaan meneminen
- Ohjeiden antaminen
- Ohjeiden noudattaminen
- Anteeksi pyytäminen
- Muiden vakuuttaminen
- Reilu peli
- Häpeän sietäminen
- Yksin olemisen sietäminen
- Ystävän puolustaminen
- Suostutteluun vastaaminen
- Epäonnistumisen sietäminen
- Syytökseen vastaaminen

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

9

Aikuisten avulla kohti omia ystävyssuhteita

- Varsinkin silloin, kun lapsen kielen kehitykseen tai vuorovaikutukseen liittyy haasteita, aikuisen rooli vuorovaikutuksen rakentamisessa lasten välille on merkittävä
- Älä anna lapsen puhua sinun välitykselläsi - ohjaa häntä suoraan vuorovaikutukseen toisten lasten ja aikuisten kanssa.
- Ohjaa myös muita lapsia ja aikuisia toimimaan samoin.

Kuva kuvapalvelu Pixabay
<https://pixabay.com/fi/>

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

10

Vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten taitojen harjoittelu ei ole aina helppoa

- Lapsen taidot kehittyvät, kun hän saa kokemuksia onnistumisesta ja epäonnistumisesta
- Myös ristiriitatilanteet ovat oppimisen kannalta tärkeitä
- Ristiriita tai vaikka tappelu on eri asia kuin kiusaaminen
- Anteeksipyyttäminen ja antaminen ovat harjoiteltavia ja opittavissa olevia taitoja
- Erialaisten mielipiteiden kunnioittaminen on taito, jonka harjoittelu on syytä aloittaa jo ihan pienenä ja jota on syytä jatkaa koko elämän ajan.

VALTERI

 Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

11

Sosiaalisten taitojen tukeminen vaatii erityistä panostusta, jos...

- Lapsella on kielellisiä haasteita (viivästynyt kielenkehitys, monikielinen tausta, kehityksellinen kielihäiriö)
- Lapsella on autismin kirjon häiriö
- Lapsella on näkö- tai kuulovamma
- Lapsella on kehitysvamma
- Lapsen kehitys on muun vamman tai sairauden vuoksi viivästynyt
- Tiedetään, että lapsen kiintymyssuhteeseen ja varhaiseen vuorovaikutukseen on liittynyt haasteita

VALTERI

 Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

12

Ehjä oppimisen polku ja saumaton tuki edellyttää kasvatus- ja opetusalan ammattilaisten saumatonta yhteistyötä.

- Oman lainsäädännön ja perustetekstien tuntemus
- Vastaanottavan tahon lainsäädännön ja perustetekstien ydinasioiden tuntemus
- Tutkittuun tietoon perustuvaa toimintaa
- Kehitystasoon sopivaa toimintaa
- Oppimispolkujen tunteminen:
Mistä on tultu,
missä ollaan nyt,
mihin ollaan matkalla.

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

13

Kielen kehityksestä ja kehityksen viivästymisestä

Linkki: Kielen kehityksen keskeisiä saavutuksia

<https://www.kaypahoito.fi/nix01470>

Linkki: Kielen kehityksen piirteitä, jotka antavat aihetta seurantaan tai tutkimuksiin

<https://www.kaypahoito.fi/nix01471>

tai kts. Joko se puhuu (2014), s. 131

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

14

Kielen kehityksen keskeisiä saavutuksia

Lisätietoa aiheesta
Timo Ahonen
24.1.2019

- Taulukko 1. Kielenkehitys ennen kouluikää.

Taulukko 1. Kielenkehitys ennen kouluikää

ikä	Keskeiset kehitysmuutokset eri ikävaiheissa
7-12 kk	Lapsi jolleitelee monipuolisesti Lapsi pyrkii kontaktiin toisten kanssa ja käyttää eleitä ilmaisuun lutenä
1-2 v	Lapsen ensisanat ilmaantuvat Sanasto karttuu yksitoivisesti. Lapsen sanavarasto vaihtelee muutamista sanoista yli 200 sanaan: - Lapsi ymmärtää sanoja enemmän kuin pystyy itse käyttämään - Lapsi noudattaa lyhyitä toimintaohjeita ja kehoituksia - Lapsella on symbolisia leikkotoimintoja
3 v	Lapsi opettelee innokkaasti uusia sanoja ja tuottaa sanayhdistelmiä, joissa sanat taipuvat. - Sanastossa on eniten substantiiveja ja verbejä - Adjektiivien, pronomien ja partikkelien käyttö yleistyy Taivutusmuotojen käyttö laajenee: - Puhessa esiintyy presens- ja imperfektimuotoja, monikon tunnusta, genetiviä, partitiivia sekä sisä- ja ulkopakkalissijoja - Lapsi käyttää myös "omatekoisia" muotoja ja taivutuksia
4 v	Lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää Lapsi käyttää apuverbejä ja en-alkamuotoja sekä taivuttaa verbejä eri persoonamuodoissa Lapsen puhessa esiintyy käsky-, kielto- ja kysymyslauseita Lapsi osaa ilmaista esineiden paikkaa ja sijaintia Lapsi käyttää adjektiivien vertailuasteita Lapsen kielellinen tietoisuus laajenee (sana- ja loruileikit)
5 v	Eri sanaluokan sanoja esiintyy lapsen puhessa samassa suhteessa kuin aikuisten arkipuheessa Sanojen ääntäminen on yleiskielessä mukaista Lapsi hallitsee sanojen taivuttamisen ja lauseiden muodostamisen perussäännöt Lapsen ilmaisu tarkoittavat - ajan ilmaisu, paikan ja sijainnin kuvaus - esineiden ja asioiden laadullisissa tarkasteluissa (koko, määrä, väri, muoto) - tarinankerrontataidoissa
6 v	Lapsi hallitsee yli 10 000 sanaa Lapsi nimeää sujuvasti esineitä ja symboleja Lapsen foneemien tietoisuus kehittyy: - Hän oivaltaa välitellen, että sanat muodostuvat erillisistä äänneistä - Hän havaitsee sanojen äänne-eroja - Hän oppii yhdistämään, poistamaan, lisäämään ja laskemaan äänneitä Lapsi osaa vuorovaikutuksen perussäädet: - Hän keskittyy kuuntelemaan puhetta ja esittää kysymyksiä kuulemastaan - Hän vastaa kysymyksiin ja puhuu vuorotellen - Hän toimii annettujen ohjeiden mukaisesti

Kirjallisuutta

1. Siskonen T, Aro T, Ahonen T, Kettonen R (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. PS-Kustannus, Jyväskylä 2014:65

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

Kielen kehityksen piirteitä, jotka antavat aiheita seurantaan tai tutkimuksiin

Lisätietoa aiheesta
Timo Ahonen
24.1.2019

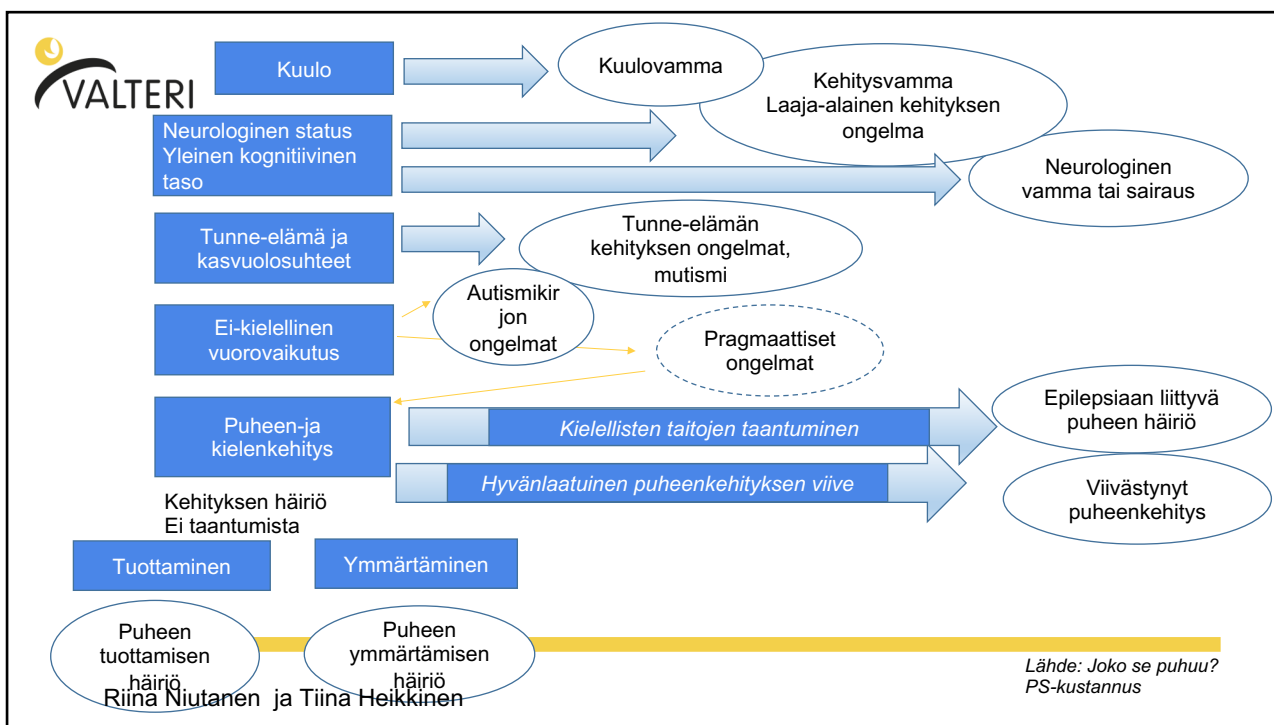
- 1-vuotiaat**
 - Lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen.
 - Lapsen on vaikea saada kontaktia.
 - Lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä.
 - Lapsen jokin on vähäistä tai yksipuolista tai sisältää niukasti konsonantteja. Erityisesti vastavuoroisuuden puute sekä ääntely ja jokin vähäisyys ja yksipuolisuus ovat syytä tarkempaan seurantaan.
- 1.5-vuotiaat**
 - Lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä.
 - Lapsella ei ole lainkaan sanoja.
 - Lapsi ei osaa noudattaa lyhyitä käskyjä.
 - Lapsen leikki ei sisällä symbolisia toimintoja. Erityisesti ymmärtämisen vaikeudet yhdistyneinä suvussa esiintyviin kielellisiin vaikeuksiin ovat syy tarkempaan seurantaan.
- 2-vuotiaat**
 - Lapsella on alle 10 sanan sanasto.
 - Lapsi ei muodosta kahden sanan lauseita.
 - Lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin. Erityisesti suppea sanavarasto ja puutteet ymmärtämisessä antavat aiheita jatkotutkimuksiin.
- 3-vuotiaat**
 - Sanojen äänneosuus on selvästi puutteellinen.
 - Lapsella on suppea tuottava sanasto (tuli olla satoja sanoja useita sanaluokista).
 - Lapsi ei taivuta sanoja.
 - Lapsi ei noudata kaksiosaisia ohjeita tai hän ymmärtää niitä väärin.
- 4-6-vuotiaat**
 - Lapsella on suppea tuottava sanasto (tuli olla satoja sanoja useita sanaluokista).
 - Esineiden ja asioiden laadun (koko, määrä, muoto, väri) kuvaus on epätarkkaa tai virheellistä.
 - Lapsen käyttämät lauserakenteet ovat yksinkertaisia.
 - Lapsella on vaikeuksia taivutusmuotojen hallinnassa.
 - Lapsi ei osaa kertoa näytetyistä kuvista. Lapsella on puutteita vuorovaikutus- ja keskustelutaidoissa.

Kirjallisuutta

1. Siskonen T, Aro T, Ahonen T, Kettonen R (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. PS-Kustannus, Jyväskylä 2014:65

Artikkelin tunnus: ni02471
© 2022 Suomalainen Lääkäriseura Duodecim

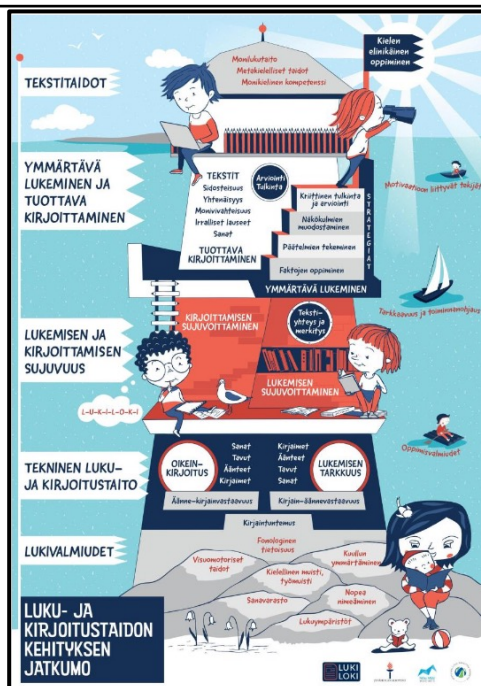
15

16

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

Riikka Heikkilä

17

Lukivalmiudet

- Lukemisen ja kirjoittamisen oppimiseen vaikuttaa moni tekijä jo ennen kuin näitä taitoja varsinaisesti on lähdetty opettamaan
- Lapsen kanssa lukemisen tiedetään olevan yksi tärkeimmistä ympäristötekijöistä, joilla voidaan vaikuttaa sanavaraston ja kuullun ymmärtämisen taitojen kehittymiseen.
- Kodin ja varhaiskasvatuksen lukuympäristöjen merkitys lukemiseen liittyvien asenteiden muokkaamisessa on suuri - mitä monipuolisemmat ympäristöt, sitä paremmin taidot kehittyvät.

Riikka Heikkilä: Luku- ja kirjoitustaidon kehityksen jatkumo [Linkki](#)

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

VALTERI

18

Lukivalmiudet lukemisen ja kirjoittamisen taitojen pohjana

- Oikeinkirjoituksen ja tarkan lukemisen perusta on fonologinen tietoisuus eli tietoisuus kielen sanoista, tavuista ja äänneistä
- Lukemisen sujuvuutta helpottaa nopea nimeäminen
- Luetun ymmärtämisen ja tuottavan kirjoittamisen pohjana sanavarasto, kuullun ymmärtäminen ja kielellinen muisti
- Kirjoittamisen pohjataitoja ovat visuomotoriset taidot eli silmän ja käden yhteistyö

Riikka Heikkilä: Luku- ja kirjoitustaidon kehityksen jatkumo [Linkki](#)

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

19

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tärkeää:

- Vuorovaikutustaitojen tukeminen
- Kielen ymmärtämisen tukeminen - opetuskielen oppimiseen suunnataan tarvittaessa paljon tukea!
- Puheen tuottamisen ja kielen käyttötaitojen harjoittelu
- Kielellisen muistin ja sanavaraston vahvistaminen
- Kielitietoisuuden kehittäminen

Riikka Heikkilä: Luku- ja kirjoitustaidon kehityksen jatkumo [Linkki](#)

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

20

Teknisen luku- ja kirjoitustaidon omaksuminen

- Kouluikään mennessä useimmat lapset ovat omaksuneet kielellemme tyypilliset kirjaimet ja äänteet
- Noin kolmasosa lapsista on omaksunut lukemisen ja kirjoittamisen alkeet
- Lukeminen: kirjain-äänne-vastaavuus - äänteiden yhdistäminen tavuiksi - tavujen yhdistäminen sanoiksi
- Kirjoittaminen: sanan jakaminen tavuiksi - tavun jakaminen äänneiksi - äänne-kirjain-vastaavuuden hallinta

Riikka Heikkilä: Luku- ja kirjoitustaidon kehityksen jatkumo [Linkki](#)

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

VALTERI

21

Lasten taitotasoerot luku- ja kirjoitustaidossa koulun alkaessa

- Koulun alkaessa lasten luku- ja kirjoitustaidoissa on suuria eroja
- Pääosa lapsista oppii lukemisen ja oikeinkirjoituksen perusprosessit ensimmäisen luokan aikana
- Ensimmäisen luokan lopussa lukemisen tarkkuus ei enää erottele hyviä ja heikkoja lukijoita toisistaan
- Hajonta lasten osaamisessa pienenee
- Ensimmäisen luokan jälkeen lukutaito kehittyy kirjoitustaitoa nopeammin, tukee kirjoittamisen kehittymistä

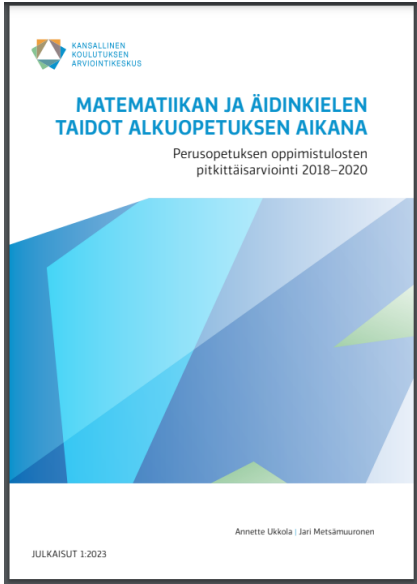
Riikka Heikkilä: Luku- ja kirjoitustaidon kehityksen jatkumo [Linkki](#)

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

VALTERI

22

KANSALLINEN KOULUTUKSEN ARVIOINTIKESKUS

MATEMATIIKAN JA ÄIDINKIELEN TAIDOT ALKUOPETUKSEN AIKANA

Perusopetuksen oppimistulosten pitkäjäsenarviointi 2018–2020

Annette Ukkola | Jari Metsämuuronen

JULKAISUT 1:2023

Oppilaiden osaaminen kehittyy alkuopetuksen aikana tasaisesti eri puolilla Suomea - koulujen väliset erot kuitenkin kasvavat

- Arviointiin osallistui kansallisessa otoksessa yhteensä 8046 oppilasta 274 koulusta.
- Oppilaiden osaaminen oli tasaista eri puolilla maata.
- Osaaminen oli kehittynyt eniten niillä oppilailla, jotka kokivat saavansa tarvittaessa apua sekä opettajiltaan että huoltajiltaan.
- Oppilaan harrastuksista vain lukemisharrastus oli selvästi yhteydessä äidinkielen ja matematiikan taitoihin. Päivittäin lukemista harrastavat oppilaat saivat kokonaisosaamiseen yli vuoden etumatkan verrattuna niihin, jotka lukivat harvemmin kuin kerran viikossa. Myös ohjattuihin harrastuksiin osallistuminen vaikuttaa myönteisesti ai/ma-osaamiseen sekä taidoissa kehittymiseen.

https://karvi.fi/wp-content/uploads/2023/01/KARVI_0123.pdf

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

23

Lukemisen ja kirjoittamisen sujuvoituminen vahvistaa luetunymmärtämistä

- Kuudennen luokan loppuun saakka keskeistä lukemisen ja kirjoittamisen taitojen ja strategioiden ja tekstin tuottamisen sujuvoittaminen ja tekstivalikoiman laajentaminen
- Tutkittu fakta: Lukusujuvuus on vahvasti yhteydessä luetunymmärtämisen taitoihin ja lukemismotivaatioon
- Kun lukusujuvuudessa ylitetään kynnys, jonka jälkeen huomio voidaan kiinnittää teknisen lukemisen sijaan tekstin sisältöön, tekstiyhteyteen ja merkityksiin, lukeminen sujuvoituu entisestään

Riikka Heikkilä: Luku- ja kirjoitustaidon kehityksen jatkumo [Linkki](#)

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

VALTERI

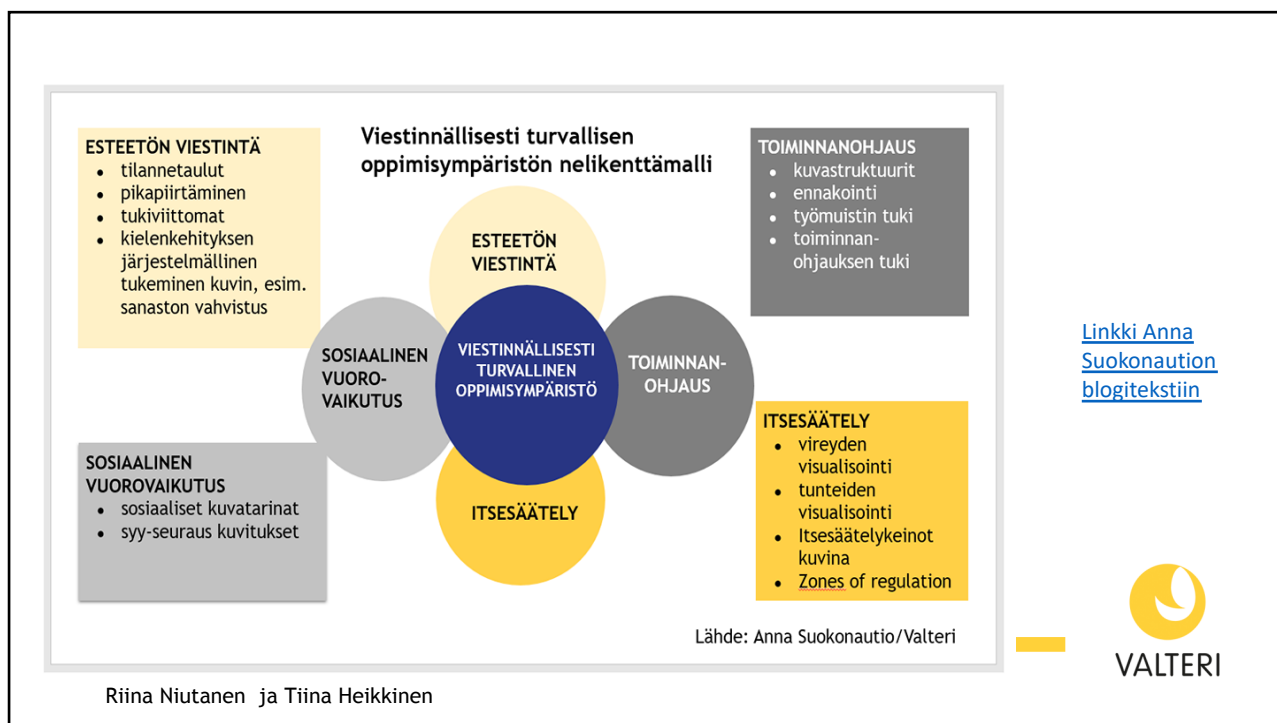
24

Vuorovaikutus

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

25

26

Keskimäärin jokaisessa koululuokassa on lapsi, jonka kielellinen toimintakyky ei kehity iän ja muun kognitiivisen kehityksen mukaisesti. Kielellinen vaikeus saattaa näkyä koululaisen elämässä esimerkiksi keskittymisvaikeutena, toiminnan ohjauksen puutteina, pulmina kaverisuhteissa, käytöshäiriönä tai vetäytymisenä.

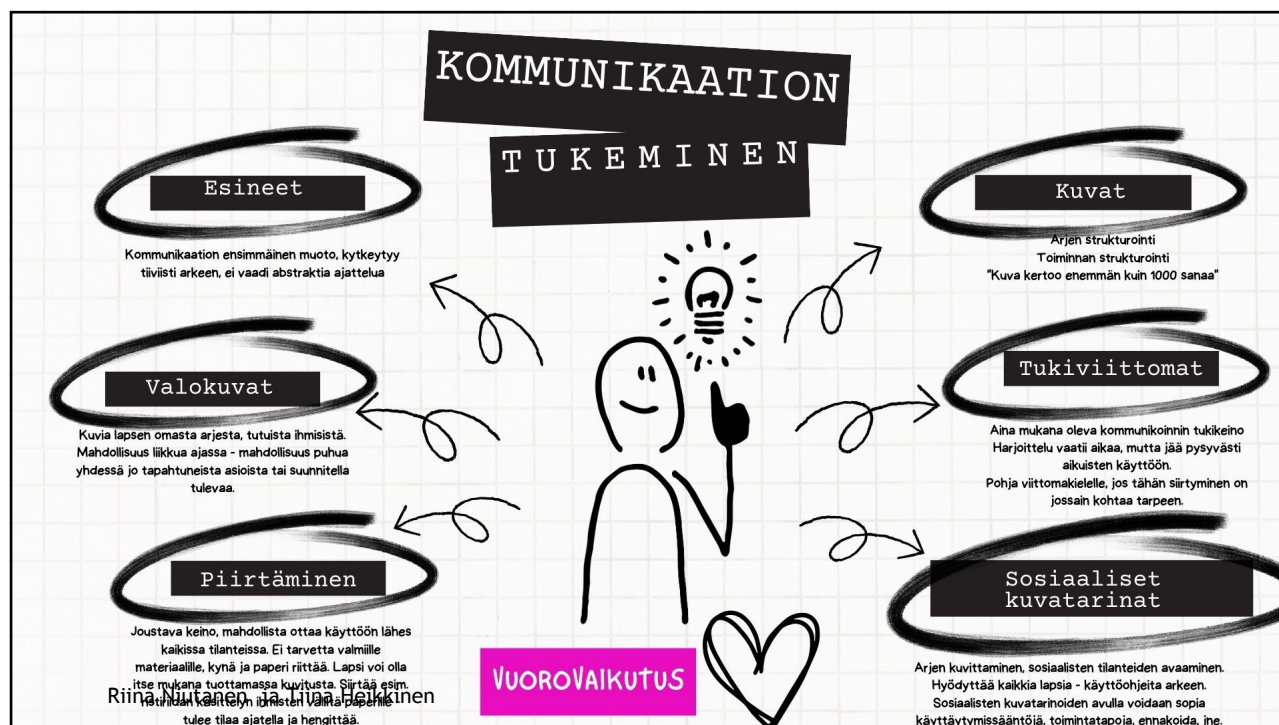
(Anna Suokonautio, 2021)

VALTERI

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

27

28

OmaHäme: Arjen kesyttäjät

Perheissä, joissa on haasteita vuorovaihtukseen ja / tai kieleen liittyvissä asioissa, on usein haasteita myös arjen hallinnassa. Perheet kaipaavat tilanteisiin nopeaa ja konkreettista apua. Arjen kesytyksessä on tehty upeaa työtä Hämeenlinnassa ja työ jalkautuu perheiden arkeen nyt myös Riihimäen ja Forssan perhekeskusten kautta

<https://omahame.fi/arjen-kesytys-apsiperheille>

Ajatuksena on, että perheet saavat mukaansa valmiin, heti käyttöön otettavissa olevan materiaalin – todellinen matalan kynnyksen palvelu!

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

29

Psyykkisten perustarpeiden tukeminen

Lapsen näkökulman huomioiminen
Merkityksellisten toimintavaihtoehtojen tarjoaminen
Lapsen aloitekyvyn tukeminen
Kontrolloivan kielenkäytön vähentäminen
Pyydetyn toiminnan perustelevilla syillä

Autonomia
Kompetenssi
Osallistuminen

Ympäristön järjestäminen niin, että se tukee kompetenssin kehittymistä
Toiminnassa korostetaan oppimista
Palaute auttaa oppimaan

Annetaan lapselle aikaa itsenäiseen työskentelyyn
Erilaisiin porukoihin/ryhmiin kuulumisen
Kohtaaminen ja keskustelu
Yrittämisen tukeminen ja eteenpäin auttaminen
Ryhmätyö- ja kaveritaitojen harjoittelu

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

Mukaeltu Palmu & Määttä 2020

30

31

Mitä paremmat eväät, sen parempi seikkailu

- Selitä, kysy, vastaa, keskustele
- Rohkaise, kannusta, mahdollista
- Tue, nosta pystyyn, kopistele roskat ja lähetä uudelleen matkaan
- Iloitse, hämmästy, ihmettele
- Vahvista yhteenkuuluvuutta, tuo esille jokaisen ainutlaatuisuutta
- Vahvista luottamusta ja oikeudenmukaisuutta
- Luo toivoa ja uskoa tulevaisuuteen, ole hyvän puolella.

Riina Niutanen ja Tiina Heikkinen

Kuvat kuvapalvelu Pixabay
<https://pixabay.com/fi/>

 VALTERI

32